

curricula of higher educational pedagogical establishments a lot of time is given to study the subjects of aesthetic cycle. The teachers of higher educational establishments, who worked out the programs of certain courses, determine their proper purpose and task. Among the other types of art the graphic one has unique possibilities to the decision of tasks both of artistic and personality development, public and spiritual growth of the young generation. In preschool age the depicting activity is one of the most accessible and emotionally keen. Great role belongs to the art, to its influence in drafting the valued orientation of a person. Forming the valued options of a person, bringing them up to the greatest values – public ideals is a component part of the public destination of art. In full it carries out when incarnated public values become meaningful for a person, determine character of his vital functions. In psychological-pedagogical literature the development of a capacity for the aesthetic beautiful estimation of the phenomenon of reality is determined as one of the most important problems of aesthetic art education. The followers of such point of view consider the grounds, that a person's forming consists of forming of his relations as facilities of intercommunication with reality, as facilities of existence. Each of relationships with reality becomes the subject of certain pedagogical influence.

Key words: *development, means, artistic and creative potential, visual art, painting, arts.*

УДК 378.041

Є. Д. Харькова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглянуто проблеми використання інноваційних освітніх технологій для підвищення якості навчання й виховання дітей. Особливу увагу приділено аналізу, постійному пошуку та впровадженню нових максимально ефективних технологій навчання й виховання, результатом яких має бути формування високоадаптованої до змінних умов, активної, діяльної, творчої особистості, яка вміє аналізувати, долати будь-які труднощі, створила себе, навчилася володіти собою. Автор доходить висновку про те, що доступність, своєчасність надходження, достовірність інформації, сприятливий для професійного спілкування клімат забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників інноваційного процесу, своєчасне виявлення і розв'язання конфліктів, що є передумовою злагодженої роботи колективу.

Ключові слова: *педагогічна технологія, технологія навчання, технологічний процес, освітня технологія, інновації.*

Постановка проблеми. Впровадження інновацій у педагогічний процес навчального закладу покликане забезпечити підвищення якості навчання й виховання дітей або знизити витрати на досягнення звичних результатів освіти. Йдеться про те, що метою будь-якого нововведення є підвищення ефективності педагогічного процесу. Ступінь ефективності залежить від того, яких витрат потребує конкретне нововведення і як довго воно даватиме

корисний ефект. Якщо через незначний час після впровадження нововведення актуальною буде проблема щодо освоєння нового, яке нейтралізує дію попереднього, то корисний ефект такого нововведення не може бути значним, а значить витрати на його впровадження виявляться невиправданими. Отже, ефективність нововведення залежить від досягнутого завдяки йому корисного ефекту, тривалості використання інноваційної технології, витрат на її впровадження.

Нерідко інноваційні дії можуть бути результативними, але малоефективними. Це відбувається тоді, коли, діючи інакше, того самого результату можна досягти за менших витрат, або коли при тих самих витратах можна здобути кращий результат.

Вважаємо за доцільне визначити головні недоліки інноваційної діяльності в педагогічній сфері: 1. Потенційно ефективні новації не впроваджуються або впроваджуються із значним запізненням, що суттєво обмежує можливості одержання корисного ефекту від використання нововведення. 2. Нерідко значні зусилля спрямовуються на впровадження новації, яка не має необхідного інноваційного потенціалу як наслідок помилок в оцінюванні її корисності. Іноді стимулом для впровадження новації стає її модність, а не очікуваний педагогічний ефект. 3. Низький ефект від упровадження новації виникає внаслідок явного чи прихованого її опору або неправильної організації інноваційних процесів. 4. Значне перевищення витрат на впровадження новацій порівняно з прогнозованими показниками. 5. Непомірно тривалі терміни впровадження.

Усі ці проблеми є наслідком неправильного оцінювання затрат часу, фінансових, організаційних, кадрових та інших ресурсів, недостатньо продуманої технології впровадження, неврахування психологічних чинників новацій, слабких вольових зусиль їх ініціаторів, сильного опору консервативної, рутинерської частини педагогічного колективу.

Аналіз актуальних досліджень. Як галузь педагогіки педагогічна інноватика є досить молодого наукою. У зарубіжній педагогіці дослідження інновацій започатковані в 60-х роках ХХ століття і мають яскраво виражений прикладний характер. Здебільшого вони зосереджені на теоретичному обґрунтуванні, аналізі різноманітних аспектів інноваційних процесів у системі навчання й виховання, виробленні практичних рекомендацій щодо освоєння, впровадження новацій, забезпечення оптимального режиму функціонування інноваційних проектів і програм. Проблеми інновацій досліджують сербський педагог К. Ангеловські та англійські й американські педагоги Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Грос, У. Кінгстон, Н. Лагервей, М. Майлз, А. Хаберман,

Р. Хейвлок та ін. Інтерес до інновацій світової педагогічної громадськості виявляється у створенні інформаційних служб (Центр дослідження інновацій в освіті під егідою ЮНЕСКО, Азіатський центр педагогічних інновацій для розвитку освіти), започаткуванні програм упровадження педагогічних інновацій, проведенні міжнародних конференцій, діяльності організацій, що узагальнюють педагогічні нововведення в різних країнах світу, інформують про них педагогічну громадськість на сторінках спеціальних часописів. Зокрема, Міжнародне бюро з питань освіти (Франція, Париж) публікує такі періодичні видання, як «Педагогічні інновації», «Інформація та інновація в освіті» тощо.

Розвиток педагогічної інноватики в Україні пов'язаний із масовим громадсько-педагогічним рухом, спричиненим суперечностями між суспільними потребами щодо розвитку й функціонування навчально-виховних закладів і реальним буттям навчально-виховної справи.

Педагогічна інноватика полягає в постійному пошуку та впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання й виховання, результатом яких має бути формування високоадаптованої до змінних умов, активної, діяльної, творчої особистості, яка вміє аналізувати, долати будь-які труднощі, бо вона ще в юному віці з допомогою вчителя пізнала, створила себе, навчилася володіти собою. Орієнтація на нове, пошук і впровадження нового не є самоціллю педагогічної інноватики. Передусім, вона спрямована на забезпечення адекватності навчально-виховного процесу та його результатів вимогам суспільства. А в динамічно змінюваному соціумі це спонукатиме до постійного оновлення змісту й форм навчання та виховання, максимально уважного і водночас критичного ставлення до всього нового [5].

Мета статті – висвітлити проблему інноваційних процесів, яка полягає в оптимізації навчально-виховного процесу, а також забезпеченні його відповідності умовам і тенденціям суспільного буття. Саме в цій площині постає проблема ефективності інноваційних педагогічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується інтенсивними пошуками нового в теорії та практиці навчання, в управлінні. Але в роботі школи – в тому числі навчальних закладів нового типу – інноваційні процеси розвиваються стихійно, що стримує розвиток нового, прогресивного. Між тим у педагогіці виник новий напрям – педагогічна інноватика, яка стає спеціальною галуззю наукового знання, що характеризується певним змістом, принципами, тенденціями й закономірностями розвитку.

Філософське розуміння змісту інновації полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість і узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів або інших образів; новизною, оригінальністю продукту діяльності.

Педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом творчого пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. Побічним продуктом інновацій як процесу творчої діяльності є зростання педагогічної майстерності вчителя і керівника, рівня його культури, мислення, світогляду. Тобто творчий пошук педагогічних інновацій веде до новоутворень у цілісній системі особистості. Крім того, слід урахувати й фізіологічні механізми творчості: активність дарує особистості довголіття, здоров'я, оптимізм, допомагає успішно долати стресові ситуації [6].

Зміст, рівень, сфера втілення інновацій залежать від характеру проблем, що розв'язуються.

Глобальний характер функціонування всіх суттєвих для життєдіяльності людини процесів вимагає системного, цілісного підходу до інноваційних процесів, визначення провідних тенденцій і суперечностей їх розвитку. У наукознавстві під тенденціями розуміють закономірну та стратегічну спрямованість розвитку процесів; під тенденціями розвитку інноваційних процесів – найбільш усталені, суттєві характеристики.

Суперечності – джерело такого розвитку. На сучасному етапі загальною тенденцією функціонування всіх суспільних процесів є інтенсифікація, прискорення, що відбивається й на системі освіти. Саме інноваційні процеси є механізмом інтенсивного розвитку школи і педагогіки. Інновації в педагогіці функціонують на рівнях створення, освоєння й утілення. Кожен із цих рівнів має свою технологію і особливості, що залежать від багатьох чинників [2].

Інноваційні процеси в педагогіці можна вважати стійкою тенденцією розвитку освіти, особливо в період бурхливого її оновлення під час розбудови суверенної держави.

Інноваційні процеси зумовлюються низкою суперечностей, що відрізняються джерелом, предметним походженням, складністю. Основна суперечність розвитку системи освіти – невідповідність старих методів навчання, виховання й розвитку учнів новим умовам життя. Неоднозначний розвиток науково-технічного прогресу, нових форм господарювання, соціальні та екологічні стреси викликають необхідність оновлення змісту, форм, методів і умов освіти.

Стрімке зростання обсягу інформації обумовлює необхідність її аналізу й оптимального відбору. Суперечність між масою нових відомостей і межами навчально-виховного процесу створює проблему базової освіти та необхідного мінімуму знань. Постійна робота щодо відбору навчального матеріалу і його оновлення – одне з суттєвих джерел інноваційних процесів у педагогіці.

Соціальне замовлення сучасного етапу розбудови нашої держави – це особистість, здатна творчо засвоювати знання. Це, у свою чергу, вимагає нових методів навчання, нестандартних форм виховання, індивідуального підходу до особистості, тобто більших витрат часу порівняно із традиційними, усталеними в нашій школі. Ця суперечність також спонукає до пошуків, інновацій.

Зміна парадигми освіти в напрямі виховання творчої особистості викликала становлення альтернативної освіти, нових типів навчальних закладів, де інновації пронизують усі структурні компоненти системи. Таким чином, суперечність старого й нового також характерна для *першого рівня інноваційних процесів*.

Однією з тенденцій сьогодення є потреба вчителя в оновленні психолого-педагогічних знань, інтерес до передового педагогічного досвіду. Постійне оновлення складу, структури та якості педагогічних кадрів, що сприяє інноваціям у педагогіці, з одного боку, і усталені стандарти змісту, форм і методів навчально-виховного процесу – з другого, створюють суперечність інформаційного типу, яка є базою *другого рівня інноваційних процесів*.

Суперечність між можливостями особистості та дійсністю є також джерелом педагогічних інновацій. Внутрішнє занепокоєння творчої особистості, невдоволення існуючим станом викладання чи виховання спонукає до пошуків нового. Внутрішні потенції особистості створюють третій рівень інноваційних процесів [1].

Ядром, смисловим центром, «концептом» інновації є нова ідея. Її джерелом може бути дослідницька діяльність ученого-педагога або пошукова практика вчителя, керівника, колективу школи. Хоча ця ідея технологічно матеріалізується, переноситься все таки, на думку К. Ушинського, не технологія, не досвід, а саме ідея, покладена в його основу.

Для сучасного етапу розвитку педагогічної науки і практики характерний бурхливий ріст творчості вчителів і колективів шкіл, тому інновації в педагогічному досвіді почали з'являтися частіше. Україна завжди була багата талановитими педагогами, не збідніли ці джерела й

сьогодні. Особливо цікавими і корисними для всього процесу оновлення системи освіти є пошуки, які ведуть колективи навчальних закладів нового типу: ліцеї, гімназії, авторські школи, коледжі, приватні, недільні, духовні школи тощо. Досвід деяких колективів цих закладів може збагатити не лише шкільну практику, а й педагогічну науку.

Чи можна навчити особистість творчості, пошукам нового? Одні кажуть, що це неможливо. Інші зазначають, що це не тільки можливо, а й необхідно робити вже в школі. Ми вважаємо творчість соціальним явищем. Біологічно «задаються» лише деякі задатки, а все інше відбувається у процесі реального життя і виховання. Ю. Бабанський вважає, що починається навчання творчості з уміння обирати оптимальні педагогічні рішення, відбирати найкращі для цієї ситуації зміст, форму, методи і засоби навчання та виховання. Велике значення має створення умов для творчості: матеріальних, інформаційних, педагогічних, психологічних, гігієнічних.

Значним комплексом проблем педагогічної творчості і займається нова галузь науки – педагогічна інноватика, дуже потрібна для розбудови освіти в Україні.

Недостатньо бути налаштованим на інноваційність, необхідно мати в розпорядженні оптимальний набір ресурсів, володіти управлінською культурою, професійним і діловим авторитетом, необхідними для переконання педагогічного колективу, нерідко – відповідного керівництва у правильності вибору інноваційної діяльності, для акумуляції зусиль на подолання різноманітних труднощів, які неминуче супроводжують кожну людину, що наважилася зламати закостенілі стереотипи, утвердити в педагогічній практиці нове.

Запобіганню негативним проявам у педагогічній інноваційній діяльності сприяє дотримання умов, необхідних для ефективного перебігу інноваційного процесу. Як відомо, кожне нововведення долає необхідні етапи від зародження потреби в ньому до його здійснення і тривалого використання. Дуже важливою є ефективна реалізація його на всіх стадіях, забезпечення логічної, організаційної їх взаємопов'язаності, наступності. Та найголовніше те, що будь-яке нововведення повинно відповідати об'єктивним потребам суспільної, зокрема педагогічної практики, професійним, організаційним, фінансовим та іншим можливостям тих, хто має намір його впровадити [8].

Якість реалізації інноваційного процесу, як і будь-якої іншої діяльності, зумовлюється його цілями, методами й засобами, організованістю, знаннями, здібностями, зацікавленістю виконавців у досягненні найвищих

результатів, особливостями комунікації між ними. Оскільки результат кожного етапу інноваційного процесу є передумовою ефективного здійснення наступного, це актуалізує необхідність узгоджувати попередні цілі з наступними. Особливо важливим є формулювання мети впровадження. Тільки конкретність, прозорість, чіткість окреслених у ній параметрів дає змогу на основі їх порівняння зі здобутими результатами прийняти рішення про доцільність тривалого використання нововведення або зупинення роботи щодо реалізації інноваційної ідеї.

Загальна мета повинна бути структурована відповідно до специфіки і цілей етапів інноваційного процесу. Вдале формулювання мети інноваційного процесу не означає, що вона буде однаково сприйнята всіма потенційними його учасниками. Це зобов'язує ініціаторів впровадження нововведення до активного роз'яснення його суті, переваг для колективу й кожного учасника, урахування зустрічних думок і пропозицій, а за необхідності – внесення коректив у стратегію й тактику реалізації інноваційної ідеї, іноді для досягнення єдності інтересів і цілей неминучим може бути й коригування мети.

Використовувані на кожному етапі реалізації інноваційного процесу методи повинні забезпечити досягнення необхідних результатів (цілей) за найменших витрат фінансів, часу та інших ресурсів. Залежно від особливостей новації ефективними можуть бути різні методи її реалізації. Важливо, щоб учасники інноваційного процесу мали їх у своєму арсеналі, уміли маневрувати ними залежно від ситуації [9].

Досягнення очікуваних від реалізації інноваційного педагогічного процесу результатів залежить і від мотивації виконавців. Це означає, що для виникнення в них зацікавленості в досягненні необхідних результатів інноваційної діяльності потрібно створити відповідні умови, передбачити колективні, персональні стимули. Однак не завжди створення сприятливих умов породжує у тих, на кого покладається реалізація нововведення, позитивне ставлення до нього і зацікавленість у його освоєнні. У багатьох людей можуть бути свої резони, щоб ігнорувати його, протидіяти йому чи, принаймні, імітувати свою участь у його реалізації. Нерідко можливий і опір змінам. Усе це потрібно прогнозувати, мати сукупність тактик щодо ослаблення опору, підвищення зацікавленості, активізації участі тих, хто з певних причин опинився в опозиції до ініціаторів змін [11].

Учасники інноваційного процесу, крім готовності і прагнення впроваджувати новації, повинні мати належну кваліфікацію для виконання покладених на них обов'язків. На практиці нерідко буває, що педагог може

успішно реалізувати в навчальному процесі вимоги програми, володіти різноманітними методиками навчання й виховання, але при цьому не відчувати потреби в новому саме через відсутність у структурі особистості творчого потенціалу. Тому необхідною умовою ефективної інноваційної діяльності є спеціальна підготовка педагога, нагромадження й осмислення ним досвіду такої діяльності, внутрішня налаштованість на пошук та досягнення нового. Певною мірою культивувати таку налаштованість у собі може кожна людина.

Інноваційний процес за структурою є складним. Часто він не лише структурується на послідовні етапи, а й охоплює кілька проблемно-сміслових розгалужень. Тому реалізувати його необхідно не одній людині, а групі, іноді масштабним колективам, кожен з яких покликаний працювати задля досягнення єдиної мети. Для цього потрібно забезпечити ефективний обмін інформацією, тобто налагодити ефективні комунікації, завдяки яким об'єднуються в єдине ціле організаційно складні соціальні структури, до яких можна зарахувати колектив, що реалізовуватиме інноваційну педагогічну ідею. Комунікації бувають вертикальними (між підлеглими й керівниками) і горизонтальними (міжособистісні й міжгрупові). У процесі їх здійснення можуть виникати різноманітні антиінноваційні інформаційні, комунікативні бар'єри (плітки, дезінформація, провокативне загострення стосунків тощо). Тому ініціатори інноваційного процесу мають заздалегідь продумати та змоделювати комунікативні канали й механізми, стежити за ефективністю їх функціонування, вносити за необхідності корективи, долати збої, дбаючи, щоб кожен учасник реалізації нового знав, що, як і де відбувається, якими є проміжні результати, які вносяться зміни і до чого вони зобов'язують [10].

Висновки. Отже, доступність, своєчасність надходження, достовірність інформації, сприятливий для професійного спілкування клімат забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників інноваційного процесу, своєчасне виявлення і розв'язання конфліктів, що є передумовою злагодженої роботи колективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ангеловски К. Учителя и инновации / К. Ангеловски. – М., 1991. – 235 с.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М., 1995. – 210 с.
3. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект / І. М. Богданова. – Одеса, 1999. – 225 с.
4. Бургин М. С. Инновации и новизна в педагогике / М. С. Бургин // Сов. педагогика. – 1989. – № 12. – С. 36–40.
5. Буркова Л. В. Педагогічні інновації та їх діагностична експертиза: теоретичний аспект / Л. В. Буркова. – К., 1999. – 180 с.

6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник / І. М. Дичківська. – 2-ге вид., доповн. – К., 2012. – С. 17–56.
7. Козлова О. Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя / О. Г. Козлова. – Суми, 1999. – 120 с.
8. Підласий І. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3–16.
9. Пінчук В. Інноваційні процеси – підґрунтя проектування нових освітніх технологій / В. Пінчук // Освіта і управління. – Т. 2. – 1998. – № 3. – С. 88–97.
10. Слостенін В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенін, Л. С. Подымова. – М., 1997. – С. 8–23.
11. Юсуфбекова Н. Р. Общие основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании / Н. Р. Юсуфбекова. – М., 1991. – 243 с.

РЕЗЮМЕ

Е. Д. Харькова. Проблема эффективности инновационных образовательных процессов.

В статье рассмотрены проблемы использования инновационных образовательных технологий для обеспечения повышения качества обучения и воспитания детей. Особенное внимание уделено анализу, постоянному поиску и внедрению новых максимально эффективных технологий обучения и воспитания, результатом которых должно быть формирование высокоадаптированной к переменным условиям, активной, деятельной, творческой личности, которая умеет анализировать, преодолевать любые трудности, создавать себя, владеть собой. Автор приходит к выводу о том, что доступность, своевременность поступления, достоверность информации, благоприятный для профессионального общения климат обеспечивают эффективное взаимодействие всех участников инновационного процесса, своевременное выявление и разрешение конфликтов, что является предпосылкой слаженной работы коллектива.

Ключевые слова: педагогическая технология, технология обучения, технологический процесс, образовательная технология, инновации.

SUMMARY

E. Kharkova. The problem of effectiveness of innovative education processes.

The article deals with the problem of the use of innovative technologies for improving the quality of education and upbringing of children. Particular attention is paid to the analysis, constant search and the most effective implementation of new education technologies and upbringing, the result of which must be the formation of highly adapted to changing conditions, active, creative person who is able to analyze and overcome any difficulties, has created himself, learned to control himself.

Implementation of innovations in the institution education process is intended to improve the quality of education and upbringing of children or reduce the cost of achieving the results of education. The point is that the goal of any innovation is to improve the effectiveness of educational process. The degree of effectiveness depends on the cost of the innovation and how long it will give benefits. If within a short time after the implementation of innovation it is relevant for the development of a new problem, which neutralizes the previous, the beneficial effect of this innovation can be significant, and therefore the cost of its implementation would be unjustified. Consequently, the effectiveness of innovation depends on the achieved useful effect, duration of use of innovative technologies, and the cost of its implementation.

Often innovative actions can be efficient, but not very effective. This occurs when acting differently the same result can be achieved with lower costs or at the same cost you can get a better result.

Consequently, availability, timeliness, accuracy of information, favourable climate for professional communication provide an effective interaction of all the participants in the innovation process, the timely detection and solution of conflicts which is a prerequisite for coordinated work of the team.

Key words: *educational technology, learning technology, teaching technology, technological process, innovation.*